

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**МИРНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ ЯК СКЛАДОВА
МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

студентки 2 курсу, 12м групи,

спеціальності 293

«Міжнародне право»

спеціалізації

«Міжнародне право»

Чураєвої Анни Сергіївни

Науковий керівник

к.ю.н.

Михайловський Віктор Ігорович

Гарант освітньої програми

д.ю.н., проф.

Мазаракі Наталія Анатоліївна

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ МИРНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	
1.1. Поняття та види мирного врегулювання економічних спорів.....	7
1.2. Особливості міжнародно-правового забезпечення мирного врегулювання економічних спорів.....	11
1.3. Способи мирного врегулювання економічних спорів	15
РОЗДІЛ 2. МІСЦЕ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ У СИСТЕМІ МИРНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ	
2.1. Значення спеціалізованих установ ООН у мирному вирішенні міжнародних економічних спорів.....	22
2.2. Процедура вирішення міжнародних економічних спорів у рамках Світової організації торгівлі.....	28
2.3. Значення Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів щодо забезпечення економічної безпеки країни.....	35
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ	
3.1. Участь України у міжнародних економічних спорах	41
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Процес глобалізації та розширення інтеграції між державами у сучасних міжнародних економічних відносинах зумовлює виникнення міжнародних спорів в економічній, торговельній та інвестиційних сферах міжнародного публічного і приватного права. Саме тому, виникає нагальна потреба у створенні спеціальних міжнародних інституцій та узгодженні ефективних процедур, що зможуть забезпечити врегулювання спорів між конфліктуючими сторонами.

Глобалізаційні процеси у сучасному міжнародному праві характеризуються зростанням конкуренції між суб'єктами міжнародного економічного права: національними підприємствами держав, транснаціональними корпораціями та міжнародними організаціями, що обумовлює появу більшої кількості міжнародних спорів, що виникають між суб'єктами під час здійснення між ними економічної та торговельної діяльності на міжнародній арені.

Відповідно до принципів міжнародного права, врегулювання спорів має відбуватися без застосування сили чи погрози силою. Незалежно від обраного механізму вирішення спору, сторони мають вирішувати економічний конфлікт мирно та ставити на меті досягнення взаємовигідного рішення для всіх сторін міжнародного спору, адже стабільні міжнародні економічні відносини між суб'єктами міжнародного права є запорукою міжнародної економічної безпеки.

Актуальність дослідження інституту мирного врегулювання міжнародних економічних спорів полягає у дослідженні теоретичних та практичних аспектів вирішення міжнародних спорів, а також визначення найбільш ефективних механізмів та процедур, що дозволяють швидко та ефективно вирішувати спори різного рівня складності.

Підґрунтям для подальшого дослідження мирних засобів врегулювання міжнародних економічних спорів та їхнього впливу на забезпечення міжнародної економічної безпеки слугують праці українських та зарубіжних дослідників. Значний внесок у розвиток тематики внесли такі українські юристи-міжнародники як К. Бондар [25], І. Гринчак [26], В. Колосова [35], А. Любченко

[27], Ю. Тищенко [42], І. Ус [28], Ю. Чалюк [44], О. Щокіна [46] та інші. Серед зарубіжних авторів слід зазначити Ч. Норберга [78], Г. Кельсена [72], М. Коєна [75] та інших.

Мета дослідження. Автор випускної кваліфікаційної роботи ставив за мету дослідити природу виникнення міжнародних економічних спорів та історично сформовані засоби врегулювання міжнародних спорів у торговельно-економічній сфері, проаналізувати існуючі міжнародно-правові акти, що регламентують процедуру вирішення міжнародних економічних спорів, які виникають, між суб'єктами міжнародного права, а також використовуються для забезпечення економічної безпеки на міжнародній арені.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі **завдання**:

- охарактеризувати основні підходи до визначення поняття «мирне врегулювання економічних спорів» та визначити їх види;
- охарактеризувати міжнародно-правові акти, що використовуються для врегулювання міжнародних економічних спорів;
- визначити існуючі способи мирного врегулювання економічних спорів;
- проаналізувати практичне значення діяльності спеціалізованих установ Організації Об'єднаних Націй для врегулювання спорів, що виникають у міжнародних економічних відносинах;
- охарактеризувати механізм врегулювання міжнародних економічних та торговельних суперечок у рамках Світової організації торгівлі;
- визначити вплив та проаналізувати значення Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів;
- дослідити практику вирішення міжнародних економічних спорів за участю України;
- виявити нові тенденції щодо удосконалення норм міжнародного права у сфері мирного врегулювання міжнародних економічних спорів та забезпечення міжнародної економічної безпеки.

Об'єктом дослідження є правовідносини щодо врегулювання міжнародних економічних спорів та забезпечення економічної безпеки у міжнародних відносинах.

Предметом дослідження в роботі є норми міжнародного права, що регулюють механізм вирішення міжнародних економічних спорів.

Методами дослідження став комплекс філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних підходів і методів, зокрема порівняльно-правовий та теоретико-юридичний, що дозволило сформулювати визначальні характеристики та види економічних спорів у міжнародному праві. Зокрема, спеціально-юридичний метод був застосований для здійснення аналізу правових положень норм міжнародного економічного права. Системний метод став у нагоді для виокремлення особливостей врегулювання міжнародних економічних та торговельних спорів в рамках міжнародних установ. Із застосуванням формально-логічного методу була опрацьована наукова література стосовно теми дослідження і аналізувалась практика Світової організації торгівлі та Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні основних способів врегулювання міжнародних економічних спорів та наведенні пропозицій щодо вдосконалення та спрощення механізму врегулювання міжнародних економічних спорів.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Механізм врегулювання міжнародних економічних спорів у рамках СОТ», що опублікована у збірнику наукових статей «Міжнародне право: трансформація доктрини та практики». К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 178-184.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх зміст у багатьох аспектах доповнює наукові знання у сфері міжнародно-правового врегулювання економічних конфліктів, а також містить практичне підтвердження значення мирного врегулювання економічних спорів для забезпечення міжнародної економічної безпеки. Зібраний матеріал і узагальнення можуть бути

використані для підготовки узагальнюючих праць, при підготовці лекційних занять та спецкурсів у вищих навчальних закладах.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, які включають в себе сім підрозділів, висновки та пропозиції, список використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 57 сторінок, із яких основна частина роботи займає 43 сторінки. Список використаних джерел складається з 79 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ МИРНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

1.1. Поняття та види мирного врегулювання економічних спорів

З давніх часів торговельні відносини справляли значний вплив на формування суспільного ладу народів світу. Саме тому вважається, що міжнародна торгівля стала однією з найперших форм економічних зв'язків між стародавніми державами. Міжнародна торгівля заклала основу для ефективного та раціонального використання ресурсів в різних сферах, а також історично використовувалася задля виокремлення та становлення окремих економік.

З початком економічного співробітництва, суб'єкти відносин дійшли до висновку, що здійснення торговельної діяльності в будь-якій зі сфер неминуче тягне за собою виникнення спорів та протиріч. Причиною цього можуть бути як невиконання умов договору, відмова сторони поставляти товар, неузгоджене використання термінів та визначень, так і відмінність сфер валютного регулювання у різних державах світу.

В умовах економічної глобалізації та посиленої взаємодії між правовими системами держав, зростає кількість економічних суперечок, а також підвищується їх складність. Це зумовлює створення установ та узгодження процедур, що будуть відповідати складності таких спорів. Системи вирішення міжнародних економічних спорів, є ключовим аспектом глобального економічного управління та необхідні для сталого економічного розвитку у всьому світі [78, с. 104-108].

Міжнародні економічні спори характеризуються специфічними властивостями, що відрізняють їх від спорів в інших галузях міжнародного права. Особливість міжнародних економічних спорів полягає в тому, що вони включають в себе не тільки суперечки, що виникли у відносинах між державами та міжнародними організаціями, а також між суб'єктами міжнародного

публічного права, що взаємодіють у горизонтальних правовідносинах, в яких відсутні юридично-владні розпорядження однієї сторони, які обов'язкові для іншої. Наприклад, правовідносини між державою та фізичною або юридичною особою іншої держави - сторони фактично та юридично є рівними. Саме тому, предметом регулювання міжнародних економічних спорів виступають відносини, що виникають у різних галузях співробітництва між суб'єктами міжнародного економічного права [67].

У сучасному міжнародному праві єдиного визначення поняття «спір» не існує, проте широко використовується визначення цього поняття, зафіксованого Постійною палатою міжнародного правосуддя у рішенні по справі Греції проти Великобританії від 30 серпня 1924 року: «Спір визначається як розбіжність з приводу будь-якої норми права або факту, конфлікту правових думок між двома особами» [8, с. 112]. До того ж, американський юрист з міжнародного права Г. Кельсен зазначав, що спір існує тоді, коли одна держава висуває претензії до іншої держави, а інша держава не визнає ці претензії [72, с. 68-74].

Виділяють два поняття для визначення конфлікту — «спір» та «ситуація». Ці поняття розрізняються, а також мають свої специфічні відмінності. Міжнародний спір визначається наявністю конкретних взаємних вимог держав, сторін спору, щодо певного нерегульованого питання, що мають бути визнані цими державами. Натомість, ситуація визначається як обставини, які зачіпають загальні інтереси держав, або впливають на міжнародне співтовариство. Зазвичай такі обставини виникають через відсутність взаємних вимог між державами, та можуть призводити до виникнення спору. Наприклад, внутрішній збройний конфлікт, революція, або ж громадянська війна в межах однієї з держав [77, с. 154].

Розрізнення цих понять також міститься у Статуті Організації Об'єднаних Націй у п. 1 ст. 33, ст. 34, п. 1 ст. 35 та п. 1 ст. 36, що визначають дві категорії суперечок: особливо небезпечні, продовження яких може загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки та будь-які інші суперечки.

Поряд з поняттям «суперечка» в Статуті ООН вживається поняття «ситуація» (ст. 34, п. 1 ст. 33) [13].

Поняття «ситуація» з'явилося в поправках декількох держав до Статуту ООН на конференції в Сан-Франциско в 1945 році. До ст. 34, що визначала категорії конфліктних ситуацій було додано поняття «або суперечки». Потрібно зазначити, що Статут ООН не містить визначень цих понять [80, с. 93-95]. Ситуація може призводити до ускладнень у міжнародних відносинах, а також стати причиною спору. Таким чином, ситуація має місце у випадку, коли зіткнення інтересів різних держав не супроводжується висуванням претензій, проте характеризується напруженням відносин та виникненням конфліктів.

Відповідно до ст. 34 Статуту ООН, кваліфікацію конфліктної ситуації як ситуації або суперечки проводить Рада Безпеки ООН, яка уповноважується розслідувати будь-яку ситуацію, яка може призвести до міжнародного спору або викликати суперечку, для визначення того, чи не може продовження цього спору або ситуації загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки.

Таким чином, міжнародний спір визначається як наявність сукупності певних суперечностей між суб'єктами міжнародного права, що можуть виникати під час взаємодії у міждержавних відносинах щодо неврегульованих питань.

Міжнародні економічні спори характеризуються наявністю конфліктної ситуації між двома або більшою кількістю суб'єктів міжнародного економічного права і виявляються у пред'явленні сторонами чітко сформульованих претензій щодо конкретного питання права для врегулювання яких, сторони мають забезпечити виконання взаємних дій. Міжнародний економічний спір має певну специфіку, що проявляється у визначенні його предмета, адже складність і різноманіття міжнародних економічних суперечок, що виникають у процесі взаємовідносин суб'єктів на міжнародній арені призводить до неможливості визначення предмета міжнародного економічного спору.

Потрібно зазначити, що міжнародні економічні спори можуть виникати між державами, що не мають встановлених між собою дипломатичних зносин. В такому випадку конфліктна ситуація вирішується за допомогою залучення третьої

держави, що надають сторонам конфлікту посередницькі або добрі послуги, регламентовані Конвенцією про мирне вирішення міжнародних зіткнень 1907 р. [4]

Таким чином, міжнародний економічний спір можна визначити як специфічні правовідносини, що виникають між суб'єктами міжнародного економічного права внаслідок їхньої діяльності на міжнародній арені. Потрібно зазначити, що основою для міжнародних економічних конфліктів можуть бути політичні, економічні, протекціоністські та екологічні заходи одного із суб'єктів права стосовно іншого, або ж зміна політичного курсу суб'єкта, що впливає на інших учасників міжнародних економічних відносин.

Мирне врегулювання спору це процес вирішення спірної ситуації, що виникла між суб'єктами міжнародного права за допомогою системи міжнародно-правових засобів. Одним з імперативних принципів міжнародного права є принцип мирного вирішення міжнародних спорів, що забезпечує незастосування сили чи погрози силою під час процесу вирішення конфліктної ситуації між сторонами спору. Цей принцип покладає на суб'єктів міжнародного права обов'язок мирно вирішувати спір, утримуватися від дій, що спричинили б його загострення та використовувати лише мирні засоби задля врегулювання міжнародного спору [58].

Мирне врегулювання міжнародних економічних спорів здійснюється завдяки міжнародно-правовим нормам та принципам. Важливим аспектом є визначення рівня виникнення суперечки, що впливає на подальше вирішення конфліктної ситуації між суб'єктами міжнародного економічного права. Аналізуючи економічні суперечки у сучасному міжнародному праві, можна виділити наступні рівні:

- Спори між юридичними особами;
- Спори між фізичними особами;
- Спори між фізичними та юридичними особами;
- А також економічні спори між різними державами, що пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що мирне врегулювання економічних спорів визначається як процес врегулювання конфліктної ситуації, що виникла між суб'єктами міжнародного економічного права під час їхньої взаємодії на міжнародній арені. Врегулювання міжнародного економічного спору має здійснюватися з використанням мирних методів врегулювання спору, що відповідають нормам та принципам міжнародного права і дозволяють забезпечити взаємовигідне та ефективне вирішення конфлікту між сторонами спору.

1.2. Особливості міжнародно-правового забезпечення мирного врегулювання економічних спорів

Сучасні міжнародні економічні відносини характеризуються певною неоднорідністю, що й визначає специфіку та особливості вирішення економічних спорів. За загальним правилом, економічні спори як один з видів міжнародних суперечок вирішується за допомогою міжнародного економічного права. Міжнародне економічне право уніфікує процесуальні норми задля формування єдиної процедури вирішення економічних спорів в комерційних арбітражах різних держав, формує правову основу, що визначає процес визнання та виконання рішень арбітражу на території інших держав, а також створює нові спеціалізовані центри для розгляду економічних спорів [31, с. 206-208].

Міжнародне економічне співробітництво переважно відбувається між суб'єктами приватного права держав світу, саме тому мирне вирішення суперечок, що виникли під час їхньої взаємодії впливають на стабільність та функціонування міжнародної економічної системи. На відміну від вирішення спорів у міждержавній площині, велика кількість економічних спорів, що виникають між суб'єктами публічного права вирішується в рамках міжнародних організацій [47].

Міжнародне економічне право є галуззю міжнародного публічного права, а саме тому міжнародні економічні спори мають вирішуватися на основі міжнародних норм та принципів. Правова основа вирішення економічних

конфліктів є досить широкою, адже складається із загальних та спеціальних джерел міжнародного економічного права: загальних принципів права, що визначені у Декларації про принципи міжнародного права від 24 жовтня 1970 року [15] та у Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва у Європі від 1 серпня 1975 року [20], міжнародних звичаїв, міжнародних угод укладених між суб'єктами міжнародного економічного права, а також рішеннями міжнародних організацій. Доповнюють нормативну основу врегулювання економічних спорів спеціальні джерела, до яких належать галузеві принципи міжнародного економічного права та національного права держав в економічній сфері, а також неформальні домовленості, що виникають між суб'єктами міжнародних економічних відносин [42, с. 22-25].

Історично економічні спори між суб'єктами приватного права розв'язувалися як спори між суб'єктами, що належать до національної юрисдикції певної держави. Проте, з плином часу національні суди виявилися не здатними вирішувати міжнародні економічні спори через брак професійних знань з міжнародного економічного права та орієнтованість на національне законодавство. Це спричиняло додаткові міжнародні ускладнення і негативно впливало на міжнародну співпрацю між державами. Саме тому, в багатьох державах почали створювати спеціальні органи, що вирішують економічні спори міжнародного характеру між приватними особами — міжнародні комерційні арбітражі (далі – МКА). Ці установи створюються згідно із національним правом держави та використовують його у своїй діяльності. Термін «комерційний» має широке тлумачення і застосовується до будь-яких відносин торговельного характеру: поставка та обмін послуг і товарів, інвестування, лізингу, страхування та різних форм підприємницького співробітництва [52].

Міжнародний комерційний арбітраж функціонує на основі арбітражної угоди, що укладається суб'єктами права. Таким чином, арбітражну угоду можна визначити як угоду між суб'єктами міжнародного економічного права про передачу до арбітражу конкретних спорів, що виникли або можуть виникнути між ними у процесі здійснення міжнародної економічної діяльності [60]. Відповідно

до статті 7 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24 лютого 1994 року арбітражна угода може бути укладена у вигляді арбітражного застереження в контракті або у вигляді окремої угоди [23]. Визначення арбітражної угоди в українському законодавстві співпадає із визначенням зазначеним у Типовому законі ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торговельного арбітражу, прийнятого 21 червня 1985 року – арбітражною угодою є угода сторін щодо передачі в арбітражний орган спорів, що виникають під час їх правовідносин, незалежно від того чи мають вони договірний характер.

Наразі існують дві міжнародні угоди, що визначають нормативно-правову базу функціонування міжнародного комерційного арбітражу. Значні відмінності у національних законодавствах різних держав, а також поступова популяризація інституту арбітражу стали причиною створення низки міжнародних нормативно-правових актів, які уніфікували процес вирішення економічних спорів за допомогою застосування арбітражу. За сприяння Економічної комісії Організації Об'єднаних Націй було розроблено та ухвалено Конвенцію про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень від 10 червня 1958 року, що визначає гарантійні зобов'язання для визнання та виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу. Європейська Конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж від 17 грудня 1962 року врегульовує аспекти застосування арбітражу між фізичними та юридичними особами держав-членів Конвенції. Нью-Йоркську Конвенцію визнало більше ніж 150 держав, що свідчить про створення уніфікованого міжнародного акту, який імплементовано у національне законодавство більшості держав світу [50].

Міжнародний комерційний арбітраж вважається ефективним засобом вирішення міжнародних економічних спорів через високу виконуваність арбітражних рішень сторонами конфлікту. Це досягається за допомогою системи міжнародних нормативно-правових актів, що сприяють уніфікації норм цієї галузі міжнародного права. Так, Конвенція Організації Об'єднаних Націй «Про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень» від 10 червня 1958 року

визначає виключний перелік підстав, що використовуються для надання відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення іноземної держави:

- Одна із держав, що уклала арбітражну угоду була недієздатною за законом, що визначав цю угоду, або за відсутності такої вказівки – за законом цієї держави;
- Якщо сторону арбітражної угоди не повідомили належним чином про призначення арбітра чи під час арбітражного розгляду сторона не змогла надати свої пояснення;
- Рішення було винесено щодо спору, який не був передбачений конкретно арбітражною угодою, а також у випадку, якщо рішення не відповідає умовам арбітражної угоди. В такому випадку може бути скасована частина арбітражного рішення, що виходить за межі визначенні угодою.
- Арбітражна процедура або склад арбітражного суду не відповідав арбітражній угоді, що була укладена між сторонами економічного спору. За умови підписаної заздалегідь угоди, сторони можуть відступити від норм, що визначаються Типовим законом ЮНСІТРАЛ про міжнародний торговельний арбітраж;
- Арбітражне рішення не виявилось остаточним, або було скасовано державою через те, що суперечило публічному порядку [1].

Важливу роль у процесі врегулювання міжнародних економічних спорів відіграє Типовий закон ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торговельного арбітражу, що був прийнятий у 1985 році Комісією ООН з прав міжнародної торгівлі. Міжнародний документ зазнав декілька редакцій, що відбулися у 2006 та 2008 роках. Держави використовують Типовий закон як орієнтир під час оновлення та внесення змін до законодавства, що регулює арбітражну процедуру. Типовий закон визначає кожний етап арбітражного процесу, що починається від моменту створення арбітражної угоди та узгодження складу суду, що буде вирішувати економічний спір до виконання рішення сторонами спору. На сьогодні більшість держав світу використовують Типовий закон задля реформування національного законодавства, що й обумовлює посилену уніфікацію основних аспектів

використання міжнародного арбітражу під час врегулювання міжнародних економічних суперечок.

До того ж, окремі міжнародні норми та принципи щодо врегулювання міжнародних економічних спорів визначені у Загальному акті про мирне вирішення міжнародних спорів від 26 квітня 1928 року, Статуті Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року та Манільській декларації про мирне вирішення міжнародних спорів від 15 листопада 1982 року, в той час як спори інвестиційного характеру більш детально регламентовані Конвенцією про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 травня 1965 року.

Таким чином, ми можемо дійти висновку, що інститут вирішення міжнародних економічних спорів є досить розвинутою галуззю міжнародного публічного права, адже містить значну кількість міжнародно-правових актів, які регулюють процедуру та механізм вирішення торговельних та економічних спорів між сторонами конфлікту.

1.3. Способи мирного врегулювання економічних спорів

Основною метою міжнародного права, яке історично розглядається міжнародною спільнотою як основний регулятор міжнародних відносин, є забезпечення миру і безпеки у світі. Це стало причиною створення Ліги Націй у 1919 році – найпершої міжнародної організації, метою якої було розширення співробітництва і забезпечення миру у міждержавних відносинах. Також цю мету переслідувала і Організація Об'єднаних Націй – міжнародна організація, що була заснована у 1945 році і стала універсальним форумом задля створення міжнародної системи колективної безпеки [53].

Сучасне міжнародне право налічує велику кількість міжнародних актів, що покликані врегульовувати спори у різних галузях права. Найбільш вагомими є наступні міжнародні угоди:

- Гаазькі Конвенції про закони і звичаї ведення війни 1899 та 1907 років [18];

- Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 26 вересня 1928 року з поправками, внесеними Генеральною Асамблеєю ООН від 28 квітня 1949 року [19];
- Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 року, а також деякі регіональні угоди між державами [14].

Окрім загальних договорів, що визначають питання вирішення міжнародних спорів, існують також багатосторонні та двосторонні угоди, що містять конкретні положення з врегулювання спорів.

Процедура мирного вирішення міжнародних спорів регламентована главою VI Статуту Організації Об'єднаних Націй і визначає процедурні аспекти врегулювання спірних ситуацій. Так, відповідно до пункту 1 статті 33 сторони мають використовувати наступні методи вирішення суперечок:

- Переговори;
- Розслідування;
- Посередництво;
- Примирення;
- Арбітраж;
- Судовий розгляд;
- Або ж звернення до регіональних органів чи використання інших угод, що можуть допомогти мирно дійти згоди у конкретному спірному аспекті [13].

Зазначена стаття зобов'язує членів Організації Об'єднаних Націй, які перебувають у конфліктній ситуації з іншою стороною використовувати перелічені мирні засоби задля вирішення спору задля підтримки міжнародної безпеки та миру [33, с. 23-25].

В теорії міжнародного права виділяють три категорії методів, що використовуються для мирного вирішення спорів: інституційні, дипломатичні, а також судові. Інституційні методи являють собою звернення до міжнародних організацій універсального або регіонального рівня задля врегулювання спору між сторонами конфлікту. Дипломатичні методи характеризуються спробами учасників конфлікту вирішити спірну ситуацію за допомогою налагоджених

дипломатичних каналів між суб'єктами, або ж із залученням третіх сторін. Судові методи включають в себе звернення до судових та арбітражних інституцій задля вирішення спору [75, с.13-14].

Принцип мирного вирішення спорів є одним із основних принципів міжнародного права, що є закріпленим у Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24 жовтня 1970 року. Потрібно зазначити, що принцип мирного вирішення спорів досить тісно пов'язаний із принципом про незастосування сили або погрози силою, відповідно до якого кожна держава зобов'язана утримуватися у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і іншим чином, несумісним з цілями ООН [13]. Саме тому, можна зробити висновок, що держави, у випадку настання конфліктних ситуацій, що можуть загрожувати міжнародній безпеці, зобов'язані вирішити такий спір за допомогою визначених міжнародним документом мирних засобів та у адекватні для сторін строки.

Сучасне міжнародне право визнає способи мирного врегулювання економічних спорів як єдині правильні та правомірні засоби вирішення міжнародних конфліктів та протиріч.

Одним із найбільш дієвих та поширених засобів вирішення міжнародних протиріч вважаються дипломатичні переговори, що відіграють істотну роль у забезпеченні міжнародної безпеки та миру. У випадку настання конфліктної ситуації, сторони прагнуть досягти найкращого результату для своєї сторони, або ж організації яку вони уповноважені представляти. Саме тому дипломатичні переговори мають ґрунтуватися на принципі справедливості, прагнення взаємної вигоди, а також прагнення до розвитку подальшої взаємодії між сторонами спору.

Дипломатичні переговори як засіб вирішення міжнародних економічних спорів вперше було закріплено у Конвенції про мирне розв'язання міжнародних зіткнень від 18 жовтня 1907 року. У Конвенції зазначається, що сторони можуть перейти до застосування інших засобів вирішення конфлікту після спроби

вирішення спору за допомогою дипломатичних переговорів [12]. Визначені форми переговорів використовуються у багатьох галузях міжнародного права задля вирішення конфліктних ситуацій між сторонами. Дипломатичні переговори є досить гнучким засобом врегулювання спорів, адже він може бути застосований до багатьох видів спорів таких як політичні, юридичні або економічні. На відміну від інших засобів, що визначаються ст. 33 Статуту ООН, в дипломатичних переговорах беруть участь лише держави, що є сторонам конфлікту [13]. Таким чином, держави контролюють кожний з етапів ведення переговорів, а також застосовують найбільш ефективні методи ведення переговорів. Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів від 15 листопада 1982 року також характеризує дипломатичні переговори як один із найефективніших засобів вирішення міжнародних спорів [18]. Дипломатичні переговори можуть використовуватися на різних рівнях, таких як вище представництво виконавчої влади держави, відділи дипломатичної служби держави, керівників транснаціональних корпорацій, а також інших представників господарюючих суб'єктів.

Так, у 2019 році було проведено раунд торговельних переговорів між Сполученими Штатами Америки та Китаєм щодо укладення нової торговельної угоди. Причиною проведення переговорів стали підвищення США мита на імпорту продукцію Китаю в два рази, а Китай, в свою чергу, призупинив дію додаткових мит на автомобільну продукцію США. В результаті переговорів, сторони конфлікту домовилися про підписання мирної угоди, що має завершити торговельну війну між державами та стабілізувати економічне співробітництво між США і Китаєм [65].

Важливу роль для забезпечення безпеки та миру у сучасному міжнародному праві відіграють судові інституції. Судовий розгляд у міжнародному економічному праві має розширену мережу, що використовується для врегулювання спорів як на універсальному, так і на регіональному рівнях. Вибір судової структури для конкретного спору визначається галуззю в якій виникла спірна ситуація. У сучасній практиці для врегулювання міжнародних економічних

суперечок використовуються міжнародні суди, трибунали, а також арбітражі. Наявність спору між суб'єктами міжнародного права потребує коректного та правильного визначення юрисдикції органу, що буде вирішувати конкретний спір.

Важливим засобом вирішення економічних спорів є арбітраж – процедура, яка використовується за домовленістю сторін конфлікту для вирішення конфліктної ситуації. У арбітражному розгляді спір вирішується у приватно-правовому порядку без звернення до національних судових органів, що мали б юрисдикцію розглядати конкретний спір. В ході арбітражного розгляду, сторони передають повноваження розглядати та виносити рішення по справі до неупередженої третьої особи, що має дослідити суть справи та винести арбітражне рішення, яке є обов'язковим для сторін спору [61].

Серед засобів вирішення міжнародних спорів також потрібно виділити медіацію, що полягає у залученні незалежної та неупередженої третьої сторони, так званого посередника, для вирішення економічного спору. На відміну від арбітражного рішення, рішення посередника не має обов'язкової юридичної дії для сторін конфлікту та використовується як рекомендаційні норми для узгодження конфліктної ситуації. Медіація є процесом, що орієнтований на задоволення інтересів сторін. А саме тому, найголовніше завдання медіатора полягає у застосуванні широкого спектру методів, що допоможуть сторонам знайти оптимальне вирішення та дійти згоди [24, с. 245-253].

На сьогодні арбітраж визначається як один із найбільш ефективних засобів вирішення економічних спорів. Арбітражний розгляд є одним із декількох видів альтернативного вирішення спорів, що є відмінним від судового розгляду [74].

Конвенція про мирне розв'язання міжнародних зіткнень від 18 жовтня 1907 року визначає арбітраж як засіб врегулювання спірних питань між державами за допомогою вибраних сторонами суддями, що у своїй діяльності мають керуватися загально визнаними принципами міжнародного права [29]. Процедура арбітражного розгляду є досить схожою із процесом вирішення спору за допомогою дипломатичних переговорів і є важливим аспектом забезпечення міжнародно-правового порядку. Арбітражний розгляд справи є більш гнучким

засобом вирішення спорів, аніж судовий розгляд, адже він дає сторонам більший вибір щодо вибору процедури врегулювання: призначення арбітрів, визначення місцезнаходження трибуналу, а також вибору права, що буде застосовуватися трибуналом. Потрібно зазначити, що за згодою сторін, арбітражне провадження може залишатися конфіденційним без офіційного оприлюднення третім сторонам.

Так, у 2008 році українська сторона виступила відповідачем у Міжнародному центрі з врегулювання інвестиційних спорів у справі N ARB/08/11 за позовом компанії Bosh International, Inc. Основою для висування позовних вимог стало розірвання інвестиційного договору між компанією-інвестором та Київським національним університетом імені Т. Шевченка щодо реконструкції будівлі університету. В результаті арбітражного розгляду, Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів ухвалив рішення, в якому позивачу відмовлено у задоволенні вимог зазначених у позові та визнано відсутність порушень українською стороною договору про захист взаємних інвестицій між Україною та Сполученими Штатами Америки [67].

Таким чином, можна зробити висновок, система заходів у сучасному міжнародному праві складається із багатьох засобів врегулювання економічних суперечок: дипломатичні переговори, медіація, арбітражний розгляд та звернення до міжнародних судових установ. Зазначені засоби сформувалися на основі принципів незастосування сили або погрози силою, що є основою для функціонування миру та безпеки на міжнародній арені. Прагнення суб'єктів міжнародного права до мирного вирішення економічних суперечок обумовлює стрімкий розвиток інституту мирного вирішення економічних спорів, а також сприяє формуванню стабільних та взаємовигідних відносин між державами та іншими учасниками міжнародних економічних відносин. Наразі, врегулювання міжнародних економічних спорів за допомогою проведення дипломатичних переговорів є важливим та ефективним засобом вирішення міжнародних протиріч, адже метою дипломатичних переговорів є досягнення взаємовигідного для сторін спору вирішення конфліктного аспекту економічних відносин. На нашу думку, проведення переговорів є досить швидким засобом мирного вирішення спорів, що

характеризується високою зручністю та ефективністю. Потрібно також зазначити, що врегулювання економічних спорів за допомогою медіації є ефективним засобом вирішення спорів в умовах розвинутої економіки, а також бажання сторін вирішити спірне питання у більш гнучкій та оперативній формі за допомогою залучення незалежного посередника-медіатора. Адже врегулювання спору за допомогою альтернативних засобів та недержавних механізмів вирішення спору дозволяє дійти до узгодженого та взаємовигідного вирішення конфлікту за більш короткий проміжок часу та при мінімальних витратах коштів.

РОЗДІЛ 2

МІСЦЕ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ У СИСТЕМІ МИРНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ

2.1. Значення спеціалізованих установ ООН у мирному вирішенні міжнародних економічних спорів

Сучасні умови взаємодії суб'єктів міжнародного права характеризуються інтенсивною глобалізацією, що безумовно позначається на розширенні співробітництва в рамках міжнародних організацій. У процесі взаємодії, держави-члени організацій формують правову базу, що широко використовується для регулювання різних сфер міжнародних відносин. Основною функцією міжнародних організацій вбачається організація зусиль суб'єктів міжнародного права для формування єдиної програми дій щодо вирішення глобальних та регіональних питань.

Однією з найбільших міжнародних організацій є Організація Об'єднаних Націй (далі - ООН), яка була заснована у 1945 році. Правосуб'єктність організації поширюються на широке коло сфер, та забезпечує врегулювання питань різного характеру: політичного, економічного, культурного, соціального та багатьох інших. Потрібно зазначити, що поряд із зростаючою кількістю політичних та військових конфліктів між суб'єктами сучасних міжнародних відносин, постає питання вирішення торговельно-економічних та інвестиційних спорів, що виникають під час взаємодії суб'єктів на міжнародній арені [73].

Зростання кількості міжнародних економічних конфліктів та різноманітність суперечок, що виникають в економічних відносинах між державами мають великий вплив на формування економічної діяльності в ООН. З плином часу, модернізація та активний розвиток міжнародних економічних відносин стали причиною формування низки спеціалізованих установ в рамках Організації Об'єднаних Націй. Діяльність таких органів спрямована на аналіз та розробку рекомендацій щодо формування та встановлення стабільних та взаємовигідних економічних відносин для всіх суб'єктів міжнародного економічного права.

Організація Об'єднаних Націй здійснює діяльність у наступних сферах міжнародних економічних відносин:

- Формування програм та концепцій вирішення глобальних та регіональних економічних спорів;
- Забезпечення рівних прав та можливостей держав у економічному співробітництві;
- Сприяння розвитку держав світу в економічній та соціальній сфері;
- Розробка програм господарського розвитку держав, що розвиваються.

В рамках Організації Об'єднаних Націй розроблено міжнародні документи, що уніфікують арбітражні норми вирішення міжнародних економічних спорів. Так, у 1961 році Економічною комісією ООН було розроблено та прийнято Європейську Конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж, що регламентує порядок створення арбітражу, процедуру арбітражного розгляду, а також регламент винесення арбітражного рішення по справі [12]. До того ж, у 1985 році Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію щодо Типового закону ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торговельного арбітражу, який був розроблений Комісією ООН з права міжнародної торгівлі [22].

В рамках Організації Об'єднаних Націй також функціонують спеціалізовані органи, що впливають на формування міжнародних економічних відносин та виступають їхніми регуляторами. Спеціалізовані органи ООН були створені на основі міжнародних договорів та діють як міжнародні органи у різних сферах міжнародних відносин: політичній, економічній, соціальній та інших. Відповідно до міжнародних договорів, що є установчими документами спеціалізованих установ ООН, вони мають правосуб'єктність у вирішенні питань що відносяться до сфери їх повноважень.

До спеціалізованих установ, що здійснюють діяльність у сфері міжнародних економічних відносин, належать:

- Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ)
- Міжнародна фінансова корпорація (МФК)
- Міжнародна організація праці (МОП)

- Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) та інші [35, с. 39 – 42].

Потреба захисту прав інтелектуальної власності, а також відсутність ефективних засобів захисту інтелектуальних прав зумовила створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності, основною функцією якої є вироблення стандартів захисту об'єктів права інтелектуальної власності.

Основні завдання ВОІВ як спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй визначаються у Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14 липня 1967 року [11]. До них належать:

- Розроблення заходів, що спрямовані на покращення охорони об'єктів інтелектуальної власності;
- Сприяння створенню міжнародних угод між суб'єктами, що сприятиме розвитку охорони інтелектуальної власності;
- Створення умов задля гармонізації внутрішнього права держав у сфері захисту прав інтелектуальної власності;
- Забезпечення діяльності органів, що здійснюють охорону діяльності прав інтелектуальної власності.

Відповідно до Конвенції про заснування ВОІВ, організація має відповідну структуру, що складається із трьох органів: Генеральної Асамблеї, Конференції та Координаційного комітету, основною функцією якого є надання рекомендацій органам ВОІВ та розроблення проекту програми та бюджету Конференції [28, с. 213-214].

Всесвітня організація інтелектуальної власності як міжнародна організація має повну правоздатність щодо співробітництва з іншими міжнародними економічними організаціями, а також укласти із ними міжнародні акти задля розширення сфер співробітництва між ними. Відтак, Всесвітня організація інтелектуальної власності уклала угоду із Світовою організацією торгівлі щодо подальшого розвитку співпраці між організаціями у сфері захисту прав інтелектуальної власності [25, с. 280-282].

Україна, як держава-засновниця Організації Об'єднаних Націй бере активну участь в діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності, має постійне представництво у керівних органах, а також долучається до діяльності профільних Комітетів організації [48].

Важливим аспектом у розвитку співробітництва між Україною та ВОІВ стало рішення про надання національному органу з питань охорони прав інтелектуальної власності статусу Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи. Це стало можливим завдяки підписанню меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством економічного розвитку та торгівлі та Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Діяльність Центру посередництва з урегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності забезпечує ефективне та взаємовигідне вирішення спорів у сфері захисту прав інтелектуальної власності відповідно до правил визначених Всесвітньою організацією інтелектуальної власності [63].

Ще однією спеціалізованою установою, що здійснює вплив на розвиток міжнародних економічних відносин та врегулювання конфліктних ситуацій, що виникають під час здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності є Міжнародна фінансова корпорація (МФК), метою діяльності якої є залучення інвестиційних коштів до промислового сектору держав, що розвиваються.

Основні функції Міжнародної фінансової корпорації полягають у наступному:

- Залучення міжнародних інвесторів до держав-реципієнтів задля розвитку економіки держав, що розвиваються;
- Надання рекомендацій та консультацій урядам держав та компаніям-інвесторам щодо питань приватного інвестування та покращення інвестиційного клімату [12].

Потрібно зазначити, що Міжнародна фінансова корпорація є міжнародною спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй, що здійснює діяльність незалежно від Міжнародного банку реконструкції і розвитку (далі -

МБРР), адже до складу Головного органу входять члени МБРР та його Президент [40, с. 5-9].

У 1986 році в рамках Міжнародної фінансової корпорації було створено консультативну службу з іноземних інвестицій. Метою діяльності цього органу є надання рекомендацій та консультацій щодо питань покращення економічної ефективності інвестування, розроблення норм та правил, на основі яких буде здійснюватися процедура інвестування, а також гармонізація національного законодавства держав-реципієнтів задля підвищення сприятливості інвестиційного клімату.

Завдяки діяльності Міжнародної фінансової корпорації, у низці держав було впроваджено альтернативні методи вирішення міжнародних економічних спорів за допомогою створення проектів, що сприяють застосуванню та активному використанню альтернативних механізмів врегулювання суперечок. На основі цього комерційні організації держав-членів МФК можуть більш швидко та ефективно здійснювати свою діяльність у сфері врегулювання спорів. Механізм альтернативного вирішення спорів вже впроваджено в Боснії та Герцеговині, Марокко, Чорногорії та Україні [66].

Велике значення для забезпечення стабільної економічної політики відіграє Міжнародна організація праці (далі - МОП), яка була заснована у 1919 році як перша спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй. У своїй діяльності, МОП допомагає державам-членам забезпечити застосування стандартів у сфері праці у національному законодавстві та їх виконання на практиці, сприяє економічному та соціальному прогресу, а також підвищенню рівня захисту прав людини [55].

Згідно із Декларацією стосовно цілей і завдань Міжнародної організації праці, головною метою діяльності організації є забезпечення миру між державами світу за допомогою встановлення соціальної справедливості та стабільність економічної політики держав-членів МОП [1].

Головним функціональним органом Міжнародної організації праці є Міжнародна конференція праці, основною метою якого є організація

тристороннього співробітництва між урядами держав-членів, організаціями працівників та підприємствами держав задля забезпечення найбільш ефективних та взаємовигідних рішень соціальних і економічних проблем, що виникають між суб'єктами міжнародного публічного та приватного права.

Результатом діяльності Міжнародної організації праці є численні конвенції та рекомендаційні документи, що регламентують та забезпечують стабільну основу функціонування економічних відносин між державами-членами організації [44, с. 13].

У 1967 році було створено Організацію Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО), що є спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй з координації та надання допомоги державам, що розвиваються у розвитку економічної та промислової сфери.

Діяльність цієї ЮНІДО полягає у запровадженні та налагодженні співробітництва між державами-членами організації, наданні консультативної допомоги у залученні інвестиційних коштів до держав-реципієнтів, а також забезпеченні процесу передачі технологій державам, що розвиваються [57].

Таким чином, можна зробити висновок, що роль спеціалізованих установ Організації Об'єднаних Націй у вирішенні міжнародних економічних спорів полягає у наданні державам-членам організації консультацій та рекомендацій з вирішення економічних та інвестиційних конфліктів. До того ж, спеціалізовані установи як міжнародні органи використовуються як політичний майданчик для обговорення суб'єктами міжнародного економічного та інвестиційного права нагальних проблем у цих сферах, а також формуванні норм та правил, на основі можуть бути врегульовані економічні та інвестиційні спори. Потрібно також зазначити, що спеціалізовані установи виконують важливу роль щодо уніфікації та кодифікації норм міжнародного публічного права, що дозволяє державам ефективно імплементувати міжнародні норми права до внутрішнього законодавства.

2.2. Процедура вирішення міжнародних економічних спорів у рамках Світової організації торгівлі

Сучасні міжнародні економічні відносини характеризуються виникненням ускладнень та поглибленням взаємодії між державами, що прагнуть до застосування та вдосконалення мирних засобів вирішення міжнародних економічних спорів. Міжнародне економічне право, що за своєю суттю є системою регламентації міжнародних економічних відносин використовується як механізм регулювання таких відносин та забезпечення їх мирного та ефективного існування.

Світова організація торгівлі відіграє важливу роль у регулюванні торговельних відносин на міжнародній арені. Система вирішення міжнародних економічних спорів у рамках СОТ була створена задля забезпечення дотримання державами-членами Світової організації торгівлі взятих на себе зобов'язань за міжнародними договорами. Ця система забезпечує державі-члену організації право на ініціювання розгляду спірного питання та надає змогу дійти згоди під час вирішення міжнародних економічних суперечок. Право СОТ характеризується глобальним характером дії, адже членами організації є 164 держави світу [41, с. 407-408].

Право Світової організації торгівлі складається з норм та принципів, що сформувалися на основі волевиявлень держав та практики вирішення спорів між державами-членами організації.

Під час вирішення економічного спору в рамках СОТ сторонами економічного спору виступають уряди держав, що подають позов у випадку порушення міжнародного-нормативного документу, що регулює торговельно-економічні відносини між державами. Компанії-резиденти передають право на захист своїх інтересів до уряду держави і, відповідно, не є сторонами конфлікту, проте можуть брати участь під час вирішення спірної ситуації як спостерігачі.

Міжнародні договори, що укладені між державами-членами СОТ, мають підпадати під регулювання нормами Домовленості про правила та процедури

вирішення спорів від 15 квітня 1994 року [13]. Основна функція Домовленості полягає у забезпеченні взаємовигідного для сторін вирішення торговельно-економічного спору, що буде відповідати нормам права СОТ. Адміністративні органи організації, що задіяні у врегулюванні суперечки мають сприяти ефективному вирішенню конфліктної ситуації незалежно від обраної сторонами процедури врегулювання спору [51].

Саме тому, врегулювання міжнародних торговельно-економічних спорів поширюється на спори, що передбачаються Генеральною угодою про торгівлю послугами від 15 квітня 1994 року [12], а також Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 6 грудня 2005 року [10].

Аналізуючи практику вирішення торговельно-економічних спорів можна виокремити основні підстави для вирішення конфліктної ситуації в рамках Світової організації торгівлі: порушення державою-членом організації багатосторонньої торговельно-економічної угоди, що входить до установчих документів організації, порушення державою-членом групової угоди, що була укладена в рамках СОТ, а також порушення державою-членом основних принципів функціонування організації, що ставлять під загрозу мир та безпеку міжнародних відносин.

Саме тому, можна зробити висновок, що існують два способи вирішення торговельно-економічних суперечок в рамках СОТ:

- Пошук взаємовигідного вирішення конфлікту державами-членами організації шляхом проведення двосторонніх консультацій;
- Звернення сторони із позовом до Органу врегулювання спорів.

Відповідно до пункту 7 статті 3 Домовленості про правила та процедури вирішення спорів, метою механізму вирішення спорів є забезпечення позитивного вирішення спору. Таким чином, особливістю врегулювання економічних спорів у рамках СОТ є те, що процес спрямований не на винесення судового рішення для сторін конфлікту, а винесення позитивного та взаємовигідного рішення [49].

За відсутності взаємовигідного вирішення економічного конфлікту мета механізму вирішення спорів у рамках СОТ полягає у встановленні та скасуванні

дії вжитих стороною заходів, що суперечать положенням укладеної між державами-членами угод. Домовленості про правила та процедури вирішення спорів також дозволяє стороні спору тимчасово призупинити дію зобов'язань за договором до моменту вирішення конфліктної ситуації [18].

Відповідно до Домовленості, функції органу врегулювання міжнародних економічних спорів між державами-членами організації виконує Генеральна Рада, що має наступні повноваження:

- Створювати групи експертів та Апеляційний орган;
- Повідомляти Ради і Комітети СОТ про процес розгляду спорів;
- Затверджувати звіти груп експертів та Апеляційного органу;
- Здійснювати нагляд за виконанням постанов та рекомендацій.

Механізм вирішення міжнародних торговельних спорів у рамках СОТ характеризується наявністю арбітражних та дипломатичних елементів, що дозволяє сторонам дійти до взаємовигідного вирішення конфліктної ситуації [31, с. 200-207].

Вирішення міжнародного економічного спору за допомогою Органу з вирішення спорів складається із консультації між сторонами конфлікту, розгляду спору у рамках Органу з вирішення спорів та виконання державами-членами організації винесеного у справі рішення.

Проведення двосторонніх консультацій є найпершим кроком у процесі врегулювання міжнародних економічних спорів в рамках Світової організації торгівлі. Відповідно до пункту 2 статті 4 Домовленості про правила та процедури вирішення спорів, сторони мають доброзичливо ставитися до консультацій та до інших способів врегулювання конфліктних ситуацій, а також проявляти ініціативу бути посередником між сторонами у міжнародному економічному спорі. У випадку, якщо консультації або інші способи примирення, такі як медіація і посередництво, виявилися неефективними, сторона конфлікту подає запит про розгляд справи до Органу з вирішення спорів [55]. Варто зауважити, що під час проведення консультацій особлива увага має приділятися інтересам держав-членів СОТ, що розвиваються. Це сприяє розвитку економічного потенціалу такої

держави, а також зобов'язує сторони конфлікту знайти найбільш взаємовигідне вирішення економічного спору [38, с. 158-163].

Так, 19 травня 2017 року Російська Федерація подала запит до Світової організації торгівлі щодо проведення консультації через прийняття Україною обмеження стосовно Російської Федерації. Запит було подано через введення Україною низки обмежень, заборон та особливих вимог щодо ввезення та транзиту російських товарів і послуг через порушення Російською Федерацією міжнародних зобов'язань та ігнорування правил міжнародної торгівлі. Позицію української сторони було підтримано Сполученими Штатами Америки, а також Європейським Союзом. В результаті проведення консультацій, Російська Федерація вирішила передати вирішення економічного спору між сторонами до Органу з вирішення спорів СОТ [59].

Наступним етапом механізму вирішення спорів є створення групи експертів. Згідно зі статтею 6 Домовленості про правила та процедури вирішення спорів, вимога про створення групи експертів має подаватися у письмовій формі. У вимозі зазначається позиції сторін та результат проведених консультацій, мирні засоби, що використовувалися сторонами задля вирішення спору, а також юридичні підстави, що описують суть та проблематику економічного спору, який виник між сторонами.

Відповідно до пункту 5 статті 8 Домовленості, група експертів має складатися з трьох експертів, що мають професійну підготовку та практичний досвід вирішення міжнародних економічних конфліктів [47, с. 407]. Варто зазначити, що до складу групи експертів не можуть входити особи, що є громадянами конфліктуючих сторін. Під час розгляду справи група експертів має наступні повноваження:

- Надати об'єктивну оцінку фактів економічного спору;
- Дослідити порушенні міжнародні угоди між державами-членами СОТ;
- Проводити консультації із сторонами спору задля формування взаємовигідного рішення;

- Прискорювати вирішення економічного спору у разі виникнення надзвичайної ситуації;
- Розробляти найбільш оптимальне та вигідне для сторін вирішення спору враховуючи інтереси залучених держав-членів організації.

У 2018 році, за поданням Російської Федерації було створено групу експертів для розгляду справи DS493 «Україна – антидемпінгові заходи щодо нітрату амонію», в якій українська сторона виступала відповідачем. Російська Федерація стверджувала, що антидемпінгове мито, яке було введено Україною у 2014 році, має бути переглянуто, адже цими діями Україна порушувала низку Антидемпінгових угод Світової організації торгівлі. Дослідивши справу, Група експертів відхилила процесуальні вимоги Російської Федерації та підтримала позицію України у частині щодо потреби використання ринкового принципу формування ціни на експортний товар. У своїй доповіді Група експертів зазначила, що під час встановлення нової ставки мита для групи компаній «ЄвроХім» Україна не дотрималася вимог СОТ, на продукцію яких було встановлено нульову ставку мита в 2010 році [77].

Остаточна доповідь Групи експертів, що направляється сторонам міжнародного економічного конфлікту, розглядається та затверджується Органом з вирішення спорів. Відповідно до статті 16 Домовленості про правила та процедури вирішення спорів, Орган з вирішення спорів має бути затверджений протягом 60 днів, якщо жодна з сторін спору не повідомить про своє рішення подати апеляцію, або ж у випадку, якщо Орган з вирішення спорів вирішить не затверджувати звіт. Задля забезпечення швидкого вирішення міжнародного економічного спору, Домовленість визначає, що період від моменту створення Групи експертів до моменту затвердження звіту Органом з вирішення спорів не має перевищувати дев'яти місяців [33, с. 209].

У випадку, коли сторона економічного спору вирішить подати апеляційну заяву на звіт Групи експертів, вона має зробити це під час апеляційної стадії вирішення конфлікту Органом з вирішення спорів. Відповідно до пункту 1 статті 17 Домовленості про правила та процедури вирішення спорів, Орган з вирішення

спорів створює Апеляційний орган, що складається з сімох осіб та призначається на чотири роки. Основна функція Апеляційного органу полягає у розгляді та перевірці звіту поданого Групою експертів відповідно до практики вирішення міжнародних економічних спорів у рамках Світової організації торгівлі. У результаті своєї діяльності Апеляційний орган приймає рішення, що є обов'язковим до виконання всіма сторонами конфліктної ситуації [47].

Відповідно до рішення у справі DS 499 «Російська Федерація – заходи щодо імпорту залізничного рухомого складу, стрілочних переводів та іншого залізничного обладнання» Апеляційний орган виніс рішення у якому відхилив вимоги Російської Федерації щодо перегляду звіту Групи експертів Органу з вирішення спорів, а також підтримав вимоги України у частині щодо Угоди про технічні бар'єри у торгівлі [77].

Під час останньої стадії процедури вирішення міжнародних економічних спорів у рамках СОТ Орган з вирішення спорів здійснює контроль за виконанням сторонами конфлікту рішення, що було винесено у справі. Держава-член організації, що порушила міжнародний договір має у розумний термін виконати рекомендації надані Органом з вирішення спорів, або ж Апеляційним органом. У випадку, коли сторона не виконала рекомендації, вона зобов'язується виплатити компенсацію державі позивачу. Якщо ж держава відповідач у економічному спорі не виконує рекомендацій, що були надані органами з вирішення спорів СОТ, сторона позивач має право надіслати запит до Органу з вирішення спорів щодо припинення дії зобов'язань відповідно до угод Світової організації торгівлі. У відповідь на це, Орган з вирішення спорів може видати стороні позивачу повноваження щодо припинення дії зобов'язань у тих сферах Генеральної угоди з тарифів і торгівлі та Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, в яких під час розгляду справи було виявлено порушення. Як виняток, Орган з вирішення спорів може припинити зобов'язання сторони позивача відповідно до інших угод, що були укладені у рамках Світової організації торгівлі [44, с. 32].

Аналізуючи практику вирішення міжнародних економічних спорів у рамках Світової організації торгівлі, можна зробити висновок, що Україна має невелику практику захисту інтересів у сфері міжнародної економіки. Проте, потрібно зазначити, що в багатьох міжнародних економічних спорах українська сторона виступає як третя сторона, захищаючи свою позицію, що опосередковано чинить вплив на формування політики держав у сфері міжнародної економіки.

Механізм вирішення економічних суперечок у рамках СОТ є досить дієвим способом врегулювання економічних та торговельних спорів у сучасних міжнародних відносинах. Беручи до уваги багаторічну практику вирішення спорів, можна дійти висновку, що як і інші системи врегулювання спорів зазначений механізм має як і позитивні, так і негативні аспекти. Важливим позитивним аспектом врегулювання конфлікту у рамках СОТ є те, що ця система дозволяє запобігти тиску більш розвинених держав щодо менш розвинених держав, або щодо держав, що розвиваються. До того ж, механізм надає конфліктуючим сторонам можливість дійти до мирного та взаємовигідного вирішення економічного спору за допомогою проведення консультацій та наданням рекомендацій компетентними органами Світової організації торгівлі. До переваг зазначеної процедури також варто віднести забезпечення Організацією прозорості та внесення стабільності до міжнародної торговельної та економічної системи, адже держави-члени СОТ мають зобов'язання за міжнародним договором вирішувати конфліктні ситуації виключно мирним шляхом та дотримуватися правил та принципів СОТ. Проте, процедура вирішення економічних спорів в рамках Світової організації торгівлі має і певні негативні аспекти, що впливають на ефективність та швидке вирішення конфліктних ситуацій між державами-членами організації. Механізм вирішення спорів в СОТ є досить тривалим процесом, що триває близько одного року, проте за деяких обставин, таких як подання апеляційної заяви до Апеляційного органу термін розгляду справи може бути подовжено до року і трьох місяців. Потрібно зазначити, що Світова організація торгівлі як міжнародна організація має вплив на держави-члени організації лише опосередковано, надаючи рекомендації щодо певних сфер економічних та

торговельних відносин. Це є вагомим недоліком під час використання процедури з вирішення економічних спорів, адже Організація не має повноважень щодо застосування примусових засобів, що були винесені Органом з вирішення спорів або ж Апеляційним органом.

Подальша модернізація та розвиток процедури вирішення спорів у рамках СОТ має велике значення для забезпечення стабільної економічної ситуації на міжнародній арені. Саме тому, одним із найефективніших способів є спрощення механізму врегулювання конфліктів між сторонами спору, а саме, забезпечити безперешкодний доступ всіх держав-членів організації до цього інструменту вирішення протиріч, а також впровадити механізм, що буде забезпечувати ефективне виконання сторонами спору рішень винесених по справі.

2.3. Значення Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів щодо забезпечення економічної безпеки країни

Стабільність сучасних міжнародних інвестиційних відносин ґрунтується на основі юридичних гарантій, що надається іноземним інвесторам суб'єктами міжнародного інвестиційного права. Саме тому, міжнародне інвестиційне право можна визначити як сукупність норм та принципів, які регулюють інвестиційні відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права та забезпечують стабільність інвестиційної діяльності на міжнародній арені.

Інвестиційна діяльність у сучасних міжнародних відносинах є досить регламентованою, проте суб'єкти інвестиційного права, що уклали угоду не завжди сумлінно виконують взяті на себе зобов'язання. Невиконання стороною взятих на себе зобов'язань може спричинити суттєві збитки постраждалій стороні, або ж навіть сторонам. Досить часто, інвестиційні спори, через порушення угоди, не можливо вирішити мирним шляхом. В таких випадках сторони можуть вдаватися до застосування засобів примусового характеру, які допомагають здійснити вплив на суб'єкта-порушника інвестиційного договору та домогтися відшкодування

збитків, що виникли на підставі часткового або повного невиконання інвестиційного договору [27, с. 38-56].

Особливістю врегулювання спорів, що виникли у процесі інвестиційної діяльності є обов'язкове представництво держав через відповідні уповноважені на це державні органи задля врахування інтересів таких держав. Таким чином, можна зробити висновок, що врегулювання міжнародних інвестиційних та економічних відносин має виконувати незалежний міжнародний орган, що є не зацікавленим у результатах винесеного рішення [29, с. 148].

Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів (далі - ІКСІД) було засновано Конвенцією про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 травня 1965 року. Основною функцією цього міжнародного органу є вирішення міжнародних інвестиційних спорів мирним та взаємовигідним шляхом, а також забезпечення арбітражного розгляду інвестиційних конфліктів між державами та їх уповноваженими органами та іноземними інвесторами [15]. Норми Конвенції визначають:

- Регламент функціонування Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів як органу вирішення міжнародних конфліктів у сфері інвестування;
- Міжнародно-правову базу процесу врегулювання міжнародних інвестиційних спорів [38, с.5].

На сьогодні сторонами Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами є 164 держави світу [68]. Важливо зауважити, що підписання Конвенції державою не забезпечує автоматичного згоди держави на розгляд міжнародного інвестиційного спору за її участю шляхом арбітражного розгляду.

Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів очолює Адміністративна Рада, яка має наступні повноваження:

- Проводити щорічні збори та узгоджувати адміністративні та фінансові плани організації;

- Обирати Генерального секретаря організації та заступника Генерального секретаря;
- Затверджувати річний звіт за результатами функціонування ІКСІД;
- Оновлювати правову базу арбітражного розгляду інвестиційних спорів та процедури примирення сторін спору.

Ще одним адміністративним органом Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів є Секретаріат, до якого входить Генеральний секретар, а також штат Секретаріату. Головною функцією цього органу є надання підтримки Адміністративній Раді щодо ефективного функціонування ІКСІД та здійснення контролю за Групою мирових посередників та Колегією арбітрів центру.

Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів має два види правил, що регламентують ініціювання та проведення процедури примирення. Ці правила визначаються Конвенцією про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами, Положеннями та Правилами ІКСІД. Потрібно зазначити, що заява сторін про розгляд інвестиційного спору може також бути розглянута з використанням Правил додаткового механізму Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів у випадку, якщо одна із сторін спору не є державою-членом або громадянином держави-члена міжнародного органу.

Арбітражний розгляд в Міжнародному центрі з врегулювання інвестиційних спорів характеризується наявністю регламентованої процедури вирішення міжнародних інвестиційних спорів, що визначається Конвенцією про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. Відповідно до Конвенції, спосіб вирішення інвестиційного спору має визначатися у договорі, що був укладений між сторонами. Саме тому, процедура вирішення інвестиційних спорів у рамках ІКСІД визначається як самостійна та незалежна від внутрішнього права процедура, що забезпечує ефективне вирішення інвестиційних суперечок [39, с. 692-693].

Таким чином, можна зробити висновок, що основним завданням Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів є врегулювання

міжнародних інвестиційних спорів, що виникають в процесі взаємодії суб'єктів на міжнародній арені. Арбітражне вирішення спору в рамках Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів має великий вплив на формування міжнародного інвестиційного права, адже високий рівень автономності та незалежності ІКСІД як міжнародного органу зумовлює ефективне та взаємовигідне для сторін вирішення інвестиційного спору [47].

В останні роки розвиток та модернізація транснаціонального арбітражу обумовлена тісною взаємодією міжнародного економічного та внутрішнього права держав світу. На початку формування транснаціонального арбітражу цей інститут характеризувався обмеженістю сфери дії, адже залежав лише від сфери взаємодії суб'єктів міжнародного публічного права. Із розвитком міжнародного права, та його поступовою, більш тісною взаємодією із національним правом держав світу, транснаціональний арбітраж розширив сферу дії міжнародно-правового регулювання на більш широке коло сторін міжнародних інвестиційних спорів [37, с. 62-64].

Україна як держава-учасниця Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 травня 1965 року активно використовує Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів задля вирішення інвестиційних суперечок, що виникають у результаті ведення економічної діяльності на міжнародній арені. Практика врегулювання спорів за участю України відіграє важливу роль у формування сучасного міжнародного інвестиційного права та розвитку інвестиційного арбітражу [30, с. 489].

Так, однією з найбільш відомих справ, що розглядалася у Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів є справа за позовом компанії GenerationUkraine (Generation Ukraine, Inc. v. Ukraine). Уряд України схвалив інвестиції Generation Ukraine в 1992 році, а початок активної інвестиційної діяльності зазначеної компанії розпочався на початку 1993 року. Проте, у своєму позові до ІКСІД Generation Ukraine стверджує, що місцеві органи влади перешкоджали здійсненню інвестиційного проєкту протягом шести місяців, що

було кваліфіковано позивачем як спроба експропріації. Відповідно до статті 3 Договору між Україною та Сполученими Штатами Америки про заохочення та взаємний захист інвестицій, сторонам забороняється вживати заходи щодо інвестицій, які є рівнозначними експропріації або ж націоналізації [11]. Це стало підставою для подання позову компанією до Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів.

У своєму рішенні по зазначеній справі ІКСІД було встановлено, що Київська міська державна адміністрація не здійснювала жодних дій, що могли б бути кваліфіковані міжнародним органом як такі, що мають ознаки експропріації. До того ж, компанія Generation Ukraine не оскаржувала дії міської адміністрації м. Києва в національних судових органах України і тим самим не використала місцеві способи захисту своїх прав. Таким чином, міжнародний арбітраж визнав, що права власності компанії-інвестора не було порушено стороною, до якої було спрямовано позов.

Зазначена справа є досить цікавою щодо аспекту розподілу арбітражних витрат, що були розподілені на користь сторони-відповідача. У своєму арбітражному рішенні трибунал зобов'язав відшкодувати Україні витрати у розмірі 365 тис. доларів США, а також характеризував позов компанії-позивача як недобросовісний та легковажний [71].

Кожна держава світу має свої вимоги до критеріїв визначення економічної безпеки, а також формує методи та засоби її забезпечення, адже економічна безпека має сприяти економічному розвитку та забезпечувати національні інтереси держави. Характерною основою функціонування стабільної економічної безпеки у більшості держав світу є нормативно-правова база, що здійснює регулювання економічних та інвестиційних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках та здійснює захист економічних інтересів держави на міжнародній арені.

Потрібно зазначити, що практика вирішення конфліктів у рамках Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів мала вагоме значення для формування теоретичної та практичної бази понять міжнародного

інвестиційного права, адже було надано практичне тлумачення таких понять як інвестиції, інвестор, експропріація, режим найбільшого сприяння та багато інших. У процесі арбітражного розгляду справ, арбітраж встановив умови відповідальності суб'єктів міжнародного інвестиційного права у разі порушення норм міжнародних документів, а також запровадив концепцію «відмови у правосудді».

Саме тому, можна зробити висновок, що дослідження та аналіз практики рішень інвестиційних спорів може сприяти уніфікації міжнародно-правового вирішення інвестиційних суперечок між суб'єктами міжнародного права. До того ж, це здійснює вплив на формування процедур врегулювання міжнародних інвестиційних спорів, адже вирішення суперечок у міжнародному органі, такому як Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів підвищує ефективність вирішення інвестиційних конфліктів, покращує якість прийнятих рішень, а також сприяє розробці уніфікованої та зрозумілої для сторін процедури врегулювання міжнародних інвестиційних спорів.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

3.1. Участь України у міжнародних економічних спорах

Процедура вирішення міжнародних економічних та торговельних суперечок в рамках Світової організації торгівлі ґрунтується на визнаних державами-членами організації принципах та нормах, що є уніфікованими для всіх сторін спору незалежно від їхнього політичного, економічного чи військового статусу на міжнародній арені. Цей засіб вирішення спорів відіграє важливу роль у формуванні системи врегулювання міжнародних економічних суперечок та дозволяє державам із різним рівнем розвитку економічної системи ефективно вирішувати спори торговельного та економічного характеру. Україна бере активну участь в діяльності Світової організації торгівлі, застосовує механізм вирішення спорів при виникненні спірних ситуацій із іншими державами, а також долучаються до врегулювання економічних конфліктів як третя сторона [46, с. 106-109].

Першою справою після вступу України до Світової організації торгівлі у 2008 році, стала справа DS411 Вірменія — Заходи, що впливають на імпорт і внутрішні продажі тютюнових виробів та алкогольних напоїв, в яких українська сторона виступила позивачем. 24 березня 2010 року у Вірменії було введено в дію Закону «Про можливий податок на тютюнову продукцію», що встановлював несприятливий режим для імпорту та внутрішнього продажу тютюнових та алкогольних товарів українського виробництва [58, с. 25]. До того ж, Вірменія почала застосовувати різні види ставок акцизного збору на алкогольні товари. Ці дії українська сторона кваліфікувала як запровадження дискримінаційних дій щодо імпортової продукції з України, адже відповідно до статті 13 Генеральна угоди з тарифів і торгівлі від 30 жовтня 1947 року, заборони чи обмеження не мають застосовуватися до держав-членів СОТ щодо імпорту будь-якого товару,

тільки якщо імпорт такого товару не є забороненим чи обмеженим національним законодавством держави [1].

Згідно зі ст. 4 Домовленості про правила та процедури вирішення спорів у Світовій організації торгівлі, врегулювання міжнародного економічного спору шляхом проведення консультацій є першим етапом примирної процедури. У позовній заяві Україна зазначила, що Вірменія не надала схвальної відповіді на проведення двосторонніх консультацій. Саме через це, вирішення економічної суперечки шляхом дипломатичних переговорів стало неможливим.

У своїй позовній заяві Україна стверджує, що заходи встановлення податку на імпорту продукцію України, введені Вірменією, порушують статті III Генеральної угоди з тарифів і торгівлі від 1994 року та пункт 1.2 Протоколу Вірменії про приєднання до СОТ [11].

У вересні 2010 року Органом з вирішення спорів СОТ було прийнято рішення про створення Комітету експертів, проте, на засіданні ОВС вірменська сторона висловила намір про проведення дипломатичних переговорів із Україною задля врегулювання міжнародного економічного спору, що виник між сторонами. Створення Комітету експертів було відкладено, і вже в листопаді після декількох раундів двосторонніх переговорів, сторони дійшли взаємної згоди. В результаті консультацій Україна та Вірменія домовилися про запровадження режиму вільної торгівлі щодо тютюнових та алкогольних товарів українського виробництва [34, с. 30-33].

Також, Україна виступила позивачем у справі DS421 Молдова — Заходи, що впливають на імпорт і внутрішній продаж товарів в 2011 році. У позовній заяві українська сторона оскаржувала прийнятий у 1998 році закон «Про плату за забруднення навколишнього середовища», відповідно до якого на імпортовану продукцію накладається два види зборів. Відтак, Україна подала заяву на проведення першого етапу врегулювання – двосторонні консультації через стягнення додаткового збору на імпорту продукцію і не передбачений для національних виробників Молдови.

Згідно зі статтею III Генеральної угоди про тарифи і торгівлю, держави-члени СОТ мають гарантувати застосування національного режиму для інших держав-членів. Саме тому, українська сторона вважає, що Молдова порушила статті III:1, III:2 і III:4 Генеральної угоди про тарифи і торгівлю від 1994 року [68].

Після створення Органом з вирішення спорів Комітету експертів, до позову в якості третіх сторін долучилися Аргентина, Китай та Європейський Союз. Проте, молдавською стороною було ініційовано переговори у рамках Міжурядової українсько-молдавської змішаної комісії з питань торговельно-економічного співробітництва, за результатами яких було досягнуто взаємовигідного рішення між сторонами спору - внесення урядом Молдови змін до закону, які встановлюють фіксований збір для кожного імпортованого товару незалежно від країни його походження [64].

Таким чином, можна зробити висновок, що вступ України до Світової організації торгівлі став важливим кроком для розвитку ринкової економіки та стабілізації зовнішньоекономічної діяльності держави, адже імплементація норм та принципів міжнародного економічного права, що є основою функціонування організації, до національного законодавства України сприяло покращенню нормативно-правової бази в економічній сфері.

Також, одним із найбільш дієвих та ефективних механізмів вирішення міжнародних економічних спорів є його розгляд із застосуванням міжнародного арбітражу. У сучасному міжнародному праві, арбітражний розгляд найбільш часто використовується для врегулювання спорів пов'язаних із інтелектуальною власністю та інвестуванням, адже ці сфери відіграють важливу роль для розвитку внутрішньої економічної діяльності держави та забезпечення її стабільності [26, с. 129-135].

Так, у 2015 році Україною було подано позовну заяву до Стокгольмського арбітражу щодо відшкодування завданих корпорацією «Газпром» збитків та внесення змін до угоди щодо транзиту газу з російською корпорацією. В своєму позові українська сторона наголошує на дотриманні недискримінаційного доступу

третіх сторін до газотранспортної інфраструктури та розблокуванні основних комунікацій, що обмежують вільне постачання газу через територію України.

За результатами арбітражного розгляду, у 2017 році Трибунал при Арбітражному інституті Торгової палати Стокгольму виніс рішення в якому задовольнив вимоги української сторони та зобов'язав виплатити компенсацію на суму 56 млрд дол. за 2009-2017 роки [70].

Отже, проаналізувавши міжнародні економічні спори за участю України ми можемо дійти висновку, що Україна має досить широку практику захисту економічних інтересів у міжнародних інституціях. Варто зазначити, що взаємодія України з іншими державами на міжнародній арені вимагає реформування політики здійснення зовнішньоекономічної та торговельної політики, а також адаптацію механізму врегулювання міжнародних економічних спорів до національного законодавства. Наразі, ми можемо відзначити, що врегулювання економічних конфліктів за допомогою процедури вирішення спорів у рамках Світової організації торгівлі найбільш відповідає принципам України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На підставі дослідження механізмів та засобів мирного врегулювання міжнародних економічних спорів можна зробити наступні висновки:

1. В сучасному міжнародному праві не існує єдиного теоретико-правового визначення поняття «міжнародний економічний спір», проте у практиці широко використовується визначення цього поняття, що визначається як наявність сукупності певних суперечностей між суб'єктами міжнародного права, що можуть виникають під час взаємодії у міждержавних економічних відносинах щодо неврегульованих питань. До того ж, визначено, що міжнародний економічний спір має певну специфіку, що проявляється у проблематиці визначенні його предмета, адже складність і різноманіття суперечок, призводить до неможливості визначення предмета міжнародного економічного спору. Аналізуючи економічні суперечки у сучасному міжнародному праві, можна виділити наступні види міжнародних економічних спорів: спори між юридичними особами, спори між фізичними особами, спори між фізичними та юридичними особами, та економічні спори між державами, що пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів.

2. Правова основа вирішення економічних конфліктів є досить широкою, адже складається із загальних та спеціальних джерел міжнародного економічного права: загальних принципів права, що визначені у Декларації про принципи міжнародного права та у Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва у Європі, міжнародних звичаїв, міжнародних угод укладених між суб'єктами міжнародного економічного права, а також рішеннями міжнародних організацій. Найбільш вагомими є наступні міжнародні угоди, що регулюють процес вирішення міжнародних економічних спорів: Гаазькі Конвенції про закони і звичаї ведення війни 1899 та 1907 років, Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 26 вересня 1928 року з поправками, внесеними Генеральною Асамблеєю ООН від 28 квітня 1949 року, а також Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 року. Також, окремі міжнародні

норми та принципи щодо врегулювання міжнародних економічних спорів визначені у Загальному акті про мирне вирішення міжнародних спорів від 26 квітня 1928 року, Статуті Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року та Манільській декларації про мирне вирішення міжнародних спорів від 15 листопада 1982 року, в той час як спори інвестиційного характеру більш детально регламентовані Конвенцією про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 травня 1965 року.

3. Система заходів у сучасному міжнародному праві складається із багатьох засобів врегулювання економічних суперечок, таких як дипломатичні переговори, медіація, арбітражний розгляд та звернення до міжнародних судових установ та сформувалася на основі принципів незастосування сили або погрози силою, що є основою для функціонування миру та забезпечення міжнародної економічної безпеки. Міжнародний комерційний арбітраж вважається ефективним засобом вирішення міжнародних економічних спорів через високу виконуваність арбітражних рішень сторонами конфлікту, що досягається за допомогою системи міжнародних нормативно-правових актів, які сприяють уніфікації норм цієї галузі міжнародного права. Врегулювання міжнародних економічних спорів за допомогою проведення дипломатичних переговорів є важливим та ефективним засобом вирішення міжнародних протиріч, адже метою дипломатичних переговорів є досягнення взаємовигідного для сторін спору вирішення конфліктного аспекту економічних відносин. До того ж, застосування альтернативних засобів вирішення міжнародних протиріч, таких як медіація є ефективним засобом вирішення спорів в умовах розвинутої економіки, а також бажання сторін вирішити спірне питання у більш гнучкій та оперативній формі за допомогою залучення незалежного посередника-медіатора.

4. Спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй використовуються як політичний майданчик для обговорення державами нагальних проблем у економічній та торговельній сферах. В рамках Організації Об'єднаних Націй розроблено низку міжнародно-правових документів, що уніфікують арбітражні норми вирішення міжнародних економічних спорів. У 1961 році Економічною

комісією ООН було розроблено та прийнято Європейську Конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж, що регламентує порядок створення арбітражу, процедуру арбітражного розгляду, а також регламент винесення арбітражного рішення по справі, а в 1985 році Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію про Типовий закон ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торговельного арбітражу, який був розроблений Комісією ООН з права міжнародної торгівлі. До того ж, спеціалізовані установи виконують важливу роль щодо уніфікації та кодифікації норм міжнародного публічного права, що дозволяє державам ефективно імплементувати міжнародні норми права до внутрішнього законодавства.

5. Механізм вирішення економічних суперечок у рамках Світової організації торгівлі є дієвим засобом врегулювання економічних та торговельних спорів у сучасних міжнародних відносинах, адже дозволяє запобігти тиску більш розвинених держав щодо менш розвинених держав, або щодо держав, що розвиваються. СОТ забезпечує прозорість та стабільність міжнародної торговельної та економічної системи, адже держави-члени СОТ мають зобов'язання за міжнародним договором вирішувати конфліктні ситуації виключно мирним шляхом та дотримуватися правил та принципів міжнародного права. До того ж, механізм надає конфліктуючим сторонам можливість дійти до мирного та взаємовигідного вирішення економічного спору за допомогою проведення консультацій та наданням рекомендацій компетентними органами Світової організації торгівлі.

6. Врегулювання міжнародних економічних спорів у рамках Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів має істотне значення для формування теоретичної та практичної бази понять міжнародного інвестиційного права. У процесі арбітражного розгляду справ, арбітраж встановив умови відповідальності суб'єктів міжнародного інвестиційного права у разі порушення норм міжнародних документів, а також запровадив концепцію «відмови у правосудді». До того ж, арбітражне вирішення спору в рамках Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів має великий вплив на формування міжнародного інвестиційного права, адже високий рівень автономності та

незалежності ІКСІД як міжнародного органу зумовлює ефективне та взаємовигідне для сторін вирішення інвестиційного спору.

7. Проаналізувавши міжнародні економічні спори за участю України ми можемо дійти висновку, що Україна має досить широку практику захисту економічних інтересів у міжнародних інституціях. Варто зазначити, що взаємодія України з іншими державами на міжнародній арені вимагає реформування політики здійснення зовнішньоекономічної та торговельної політики, а також адаптацію механізму врегулювання міжнародних економічних спорів до національного законодавства.

З метою удосконалення норм міжнародного права у сфері мирного врегулювання міжнародних економічних спорів та забезпечення міжнародної економічної безпеки пропонуються наступні пропозиції, а саме:

– Провести модернізацію механізму вирішення суперечок в рамках Світової організації торгівлі, а також спростити надання доступу до механізму вирішення суперечок, що в свою чергу забезпечить ефективне виконання рішень. Найбільш нагальними питаннями наразі є перегляд термінів формування експертних груп та розгляду справи, а також умови залучення третіх сторін до вирішення спору;

– Активно застосовувати для вирішення міжнародних економічних спорів альтернативні засоби врегулювання міжнародних спорів, адже це дозволяє більш швидко вирішувати конфліктні ситуації без залучення органів державної влади, що є найбільш актуальним для економічної сфери міжнародного приватного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень від 10.06.1958. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_070 (дата звернення: 15.08.2021).
2. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169 (дата звернення: 10.10.2021).
3. Конвенція про мирне розв'язання міжнародних зіткнень (І Гаазька конвенція) від 18.10.1907. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938 (дата звернення: 02.09.2021).
4. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060/ed19650518 (дата звернення: 18.10.2021).
5. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222 (дата звернення: 06.09.2021).
6. Генеральна угода з тарифів і торгівлі від 30.10.1947. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264 (дата звернення: 14.10.2021).
7. Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 року від 15.04.1947. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_003 (дата звернення: 14.10.2021).
8. Генеральна угода про торгівлю послугами від 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017 (дата звернення: 18.10.2021).
9. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26.06.1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 06.07.2021).

10. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018 (дата звернення: 18.10.2021).
11. Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про заохочення та взаємний захист інвестицій від 04.03.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_419 (дата звернення: 19.10.2021).
12. Договір про створення Міжнародної Фінансової Корпорації (Статті Угоди про створення Міжнародної Фінансової Корпорації) від 28.04.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996_047 (дата звернення: 15.10.2021).
13. Домовленість про правила та процедури вирішення спорів від 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_019 (дата звернення: 18.10.2021).
14. Північноатлантичний договір від 04.04.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008 (дата звернення: 18.10.2021).
15. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569 (дата звернення: 15.08.2021).
16. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569 (дата звернення: 02.09.2021).
17. Декларація стосовно цілей та завдань Міжнародної організації праці від 10.05.1944. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_328 (дата звернення: 15.10.2021).
18. Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів від 15.11.1982. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_568 (дата звернення: 06.09.2021).
19. Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 26 вересня 1928 р. з поправками, внесеними Генеральною Асамблеєю ООН від

28.04.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f68 (дата звернення: 10.08.2021).

20. Заключний акт Народи з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055 (дата звернення: 09.09.2021).

21. Протокол про внесення змін до Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі. Угода про спрощення процедур торгівлі від 27.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_053 (дата звернення: 18.10.2021).

22. Типовий закон ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торговельного арбітражу від 21.06.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_879 (дата звернення: 10.10.2021).

23. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24.02.1994 р. № 4002-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12> (дата звернення: 06.09.2021).

24. Білик Т. Медіація у професійній діяльності юриста навч. посібник. Одеса: Екологія, 2019. 462 с.

25. Бондар К. П. Особливості правової природи арбітражних механізмів міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів (ІКСІД) : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.11 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2016. 213 с.

26. Гринчак І. В. Міжнародний третейський суд як засіб врегулювання міжнародних спорів : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.11 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2019. 210 с.

27. Любченко А.П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.01 / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2018. 249 с.

28. Ус І.В. Стратегія забезпечення економічних інтересів України в умовах трансформації СОТ : дис. ... канд. ек. наук : 21.04.01 / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2019. 241 с.

29. Бабіч А. Всесвітня організація інтелектуальної власності: цілі, структура, компетенція. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 279-283.
30. Бондар К. П. Розгляд спорів за участю України арбітражними трибуналами Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів. *Щорічник наукових праць*. 2015. Випуск 26. С. 488–495.
31. Бошицький Ю. Л. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2013. №1. С. 213-217.
32. Бураковський І., Мовчан В., Кравчук К. Членство України в СОТ: інституційні та економічні ефекти. *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій*. 2012. 46 с.
33. Гладштейн А. Л. Особливості вирішення спорів у регіональних торговельних угодах. *Часопис Київського університету права*. 2020. №3. С. 206 - 210.
34. Динис Г.Г. Теоретичні основи взаємозв'язків системи міжнародних відносин і підсистеми міжнародного права. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. №15. С. 23-30.
35. Колосова В. П. Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями: сучасний стан та перспективи розширення. *Фінанси України*. 2014. № 11. С. 33 – 47.
36. Кривецька О.В. Інституційна реформа системи міжнародного інвестиційного арбітражу: відповідність праву ЄС. *Правові горизонти*. 2017. №1023. С. 92-98.
37. Лазаренко М.М. Концепції вдосконалення механізмів вирішення міжнародних інвестиційних спорів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Випуск 39. С. 62-64.
38. Лекарь А.С. Основні риси та базові принципи системи вирішення спорів в рамках Світової організації торгівлі (СОТ). *Трибуна дисертанта*. 2012. №4. С. 156-164.

39. Макаренко Є. В. Міжнародний інвестиційний арбітраж: як це працює?. *Юридична газета*. 2019. №38-39. С. 692-693.
40. Паливода К.В. Проблеми формування привабливого інвестиційного клімату як засобу подолання деструкцій в економіці України. *Економіка та держава*. 2018. №3. С. 4-9.
41. Сафонова О. Ю. Україна в міжнародно-правовому регулюванні вирішення торговельних спорів у СОТ. *Часопис Київського університету права*. 2013. №3. С. 407–410.
42. Тищенко Ю.В. Юридичні форми міжнародного економічного права. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. №6. С. 22-31.
43. Феленюк О., Балдич Н. Як Україні ефективно захищати свої права та інтереси під час вирішення торговельних суперечок в рамках СОТ? *Європейський інформаційно-дослідницький центр*. 2016. С. 45-56.
44. Чалюк Ю.О. Соціальні тренди великої четвірки ООН: МОП, ЮНЕСКО, ФАО, ВООЗ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. №35. С. 12-20.
45. Членство України в СОТ: нові можливості та виклики для бізнес-асоціацій. *Інститут власності і свободи*. 2010. С. 29-34.
46. Щокіна О. О., Сабадаш І. В., Івашковський Д. В., Федченко Д. І. Процедура розв'язання спорів у рамках СОТ: досвід України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №3. С. 106-110.
47. Арбітраж ICSID. Інформація про міжнародний арбітраж від Aceris Law LLC. URL: <https://www.international-arbitration-attorney.com/uk/icsidarbitration/> (дата звернення: 27.09.2021).
48. Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Постійне представництво України при відділені ООН та інших міжнародних організацій у Женеві. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2610-wipo> (дата звернення: 26.09.2021).
49. Діяльність України у Світовій організації торгівлі. Міністерство економіки України. URL: <https://bit.ly/3koZU59> (дата звернення: 10.08.2021).

50. Ефективний арбітраж. Який він?. Юрист & Закон. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012993 (дата звернення: 29.08.2021).
51. Короткий опис торгових суперечок за участю України в рамках СОТ. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://bit.ly/3mAKgox> (дата звернення: 21.09.2021).
52. Топ-7 переваг міжнародного арбітражу перед державним судочинством. URL: <https://bit.ly/3D0QzaN> (дата звернення: 17.08.2021).
53. Месхія О. Генеза розвитку міжнародних організацій як інституціолізованого механізму міжнародного співробітництва. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/download/523/542/> (дата звернення: 29.08.2021).
54. Медіація конфліктів і спорів у галузі корпоративного управління. URL: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/a2ccb952-d8ee-4ed2-8c03-c5a864f7cfcc/FocusReport_Ukr_final.pdf?MOD=AJPERES&CVID=jtCwvPb
55. Міжнародна організація праці. Союз юристів України. URL: <https://lawyersunion.org.ua/mop-mizhnarodna-organizatsiya-pratsi/> (дата звернення: 10.08.2021).
56. Міжнародний комерційний арбітраж і погоджувальна процедура. Міжнародне приватне право. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/private_international_law/mizhnarodnyy-komertsiynyy-arbitrazh-i-pogodzhuval%60na-protsedura/ (дата звернення: 13.08.2021).
57. Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку. Постійне представництво України при міжнародних організаціях у Відні. URL: <https://vienna.mfa.gov.ua/ustanovi-oon-u-vidni/2720-unido> (дата звернення: 10.08.2021).
58. Основні принципи міжнародного публічного права. URL: <https://juresprudence.com.ua/osnovni-printsipi-mizhnarodnogo-publichnogo-prava/> (дата звернення: 13.08.2021).
59. Посібник щодо механізму врегулювання суперечок у рамках Світової організації торгівлі. Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_302_68183653.pdf (дата звернення: 13.09.2021).

60. Правове регулювання міжнародних економічних відносин : конспект лекцій. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/private_international_law/mi_zhnarodnyykomertsiynuyarbitrazhipogodzhival%60naprotsedura/ (дата звернення: 17.08.2021).

61. Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при торгово-промисловій палаті України. URL: <https://icas.org.ua/wp-content/uploads/Reglament-ISAS-pry-TPPUkrayiny.pdf> (дата звернення: 05.09.2021).

62. Скарги РФ до СОТ на запроваджені Україною санкції свідчать про їхню ефективність. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/423108.html> (дата звернення: 17.09.2021).

63. Центр посередництва з урегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності. Державне підприємство «Український інститут національної власності». URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/ip-mediation-center> (дата звернення: 10.08.2021).

64. Щодо 13-го засідання Українсько-Молдовської змішаної міжурядової комісії з питань торговельно-економічного співробітництва. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://bit.ly/3Cam51H> (дата звернення: 17.10.2021).

65. Щодо відносин між США та КНР у торговельній сфері. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-11/china-usa.pdf> (дата звернення: 05.09.2021).

66. Мультимедійний посібник з навчальної дисципліни «Міжнародне право». URL: https://arm.naiaiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_4.html (дата звернення: 07.10.2021).

67. Короткий виклад рішень, консультативних висновків та ухвал Міжнародного Суду. Організація Об'єднаних Націй. URL: https://legal.un.org/icjsummaries/documents/russian/st_leg_serf1.pdf (дата звернення: 23.08.2021).

68. Database of ICSID Member States. International Centre for Settlement of Investment Disputes. URL: <https://icsid.worldbank.org/about/member-states/database-of-member-states> (дата звернення: 15.10.2021).
69. DS421: Moldova — Measures Affecting the Importation and Internal Sale of Goods (Environmental Charge). World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds421_e.htm (дата звернення: 17.10.2021).
70. Gazprom v. Ukraine. Case No. 2019-10. The United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement/cases/937/gazprom-v-ukraine> (дата звернення: 17.10.2021).
71. Generation Ukraine, Inc. v. Ukraine, ICSID Case No. ARB/00/9. URL: <https://www.italaw.com/cases/482> (дата звернення: 10.10.2021).
72. H. Kelsen. Principles of International Law. N. Y., Chicago, Can-Francisco, London, 1967, 515 p.
73. International arbitration. International arbitration information by Aceris Law LCC. URL: <https://www.international-arbitration-attorney.com/uk/what-is-international-arbitration/> (дата звернення: 06.10.2021).
74. International organizations. Geneva Centre for Security Sector Governance. URL: <https://securitysectorintegrity.com/institutions-and-organisations/international-organisations/> (дата звернення: 11.10.2021).
75. Marcelo G. Kohen. Diplomatic and Judicial Means of Dispute Settlement. The Netherlands: Martinus Nijhoff, 2012. P. 11-24.
76. Russia – measures affecting the importation of railway equipment and parts thereof. Final report of the Panel. World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds499_e.htm (дата звернення: 15.10.2021).
77. Ukraine – Anti-dumping Measures on Ammonium Nitrate. Report of the Panel. URL: <https://bit.ly/3dUUjPO> (дата звернення: 15.10.2021).

78. Charles Robert Norberg. The Settlement of International Economic Disputes. Maryland Journal of International Law. Volume 20. Issue 1. 1978. P. 103-110.

79. Bosh International, Inc. and B&P, LTD Foreign Investments Enterprise v. Ukraine. Investment Dispute Settlement Navigator. Case No. ARB/08/11. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement/cases/303/bosh-v-ukraine> (дата звернення: 11.10.2021).